

Анотація

Харченко В.Б. Кримінально-правова політика у сфері протидії недобросовісній конкуренції (зауваження до одного законопроекту). – Стаття.

Криміналізація або розширення кола криміналізованих діянь завжди передбачає додаткове навантаження на правоохоронні та судові органи і потребує збільшення їх фінансування з державного бюджету та виділення додаткових коштів на утримання установ виконання покарань. Протидія недобросовісній конкуренції безумовно потребує залучення механізму кримінально-правової охорони цих суспільних відносин, але таких захист та доповнення закону України про кримінальну відповідальність певними нормами повинні завжди базуватися на положеннях науки кримінального права, результатах правозастосовної практики та не суперечити концептуальним положенням Кримінального кодексу України.

Ключові слова: недобросовісна конкуренція, протидія, механізм кримінально-правової охорони.

Summary

Harchenko V.B. A criminal and legal policy in the field of counteraction to the unfair competition (a remark is to one bill). – Article.

Criminalization of criminal actions provides additional loading on law-enforcement and judicial bodies and their financing from the state budget and allocation of additional means for the implementation of punishment. Counteraction for the unfair competition certainly requires attraction of criminal-legal protections' mechanism of the public relation, but in Ukrainian law such protection and additions of the criminal liability should be based on sciences' positions of the criminal law and results of law enforcement practice.

Key words: unfair competition, resistance, mechanism of criminal and legal protection.

УДК 343.359:336.719.2(477)

Є.В. Тітомер

**СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ
СТ.СТ. 231, 232 КК УКРАЇНИ**

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони будь-якого злочину є вина. Більшість авторів погоджуються в тому, що формою вини в аналізованих складах злочинів є умисел.

Утім проблеми мотиву і мети у злочинах проти банківської таємниці є недостатньо вивченими. Коментарі до Кримінального кодексу України (далі за текстом – КК України) майже не розкривають розглядувані питання, лише констатуючи наявність спеціальної мети або мотивів вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 231, 232 КК України [1, с. 575-578; 2, с. 476-479], те саме стосується майже всіх публікацій в літературі за темою. Ґрунтовними і корисними видаються результати двох дисертаційних досліджень: проблем кримінально-правового захисту комерційної таємниці О.Е. Радутного та кримінальної відповідальності за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю, О.С. Харламової, які, однак, можуть застосовуватись із застереженнями.

Визначення мотиву і мети є необхідним у тому разі, коли законодавець [3, с. 32]: 1) визнає їх обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони конкретного складу злочину (мета збирання відомостей, що становлять банківську таємницю); 2) визнає їх кваліфікуючою ознакою в конкретному складі злочину (мета приховати інший злочин або полегшити його вчинення); 3) надає їм значення обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання.

У загальному лексичному розумінні мотив (фр. *motif*) – це причина, що спонукає до дії [4, с. 324]. У науці кримінального права найчастіше мотив визначають як усвідомлене спонукання особи, яке викликало в неї рішучість вчинити злочин [5, с. 123]. Важливо, що це спонукання завжди обумовлене внутрішніми потребами та інтересами людини [6, с. 217].

Мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння, тобто уявлення про його суспільно небезпечний наслідок, про ту шкоду, яка настане для охоронюваних кримінальним законом відносин і яка, проте, є для нього бажаною [7, с. 162-163].

Мотив злочину відповідає на питання, чим керується особа, яка чинить злочин, мета ж злочину визначає спрямованість дій, результат, до якого прагне особа [5, с. 124]. Отже, мотив завжди є передумовою, підґрунтям виникнення в психіці людини мети вчинення злочину – досягнення бажаного результату, який, на думку злочинця, задовольнить його внутрішні прагнення. Із цього виходить, що мета злочину не може виникнути у свідомості особи раніше за мотив або без відповідного мотиву.

Отже, мотив і мета злочину виявляються лише у разі скоєння умисних злочинів. Інакше кажучи, мотив – це причина будь-якого умисного злочину. Поширеною є також точка зору, що мета може міститись тільки у злочинах, вчинених з прямим умислом, бо вона є свідченням бажання досягти певного суспільно небезпечного наслідку [7, с. 163].

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 231 КК України, викладена таким чином: «Умисні дії, спрямовані на отримання відомостей... з метою розголошення чи іншого використання цих відомостей...». Отже, законодавець у диспозиції наведеної статті прямо вказує на мету, яку необхідно встановлювати у кожному конкретному випадку і відсутність якої у діянні виключає його злочинність, а саме – розголошення або інше використання відомостей, що складають банківську таємницю.

На наш погляд, вказана у ст. 231 КК України мета діяння не в усіх випадках передбачає бажання винної особи настання наслідку саме у вигляді істотної шкоди, заподіяної суб'єкту господарської діяльності.

Тому можна погодитись із висновком О.С. Харламової, що вчинення зазначеного злочину (у діючій редакції КК України) можливо як із прямим, так і непрямым умислом [8, с. 13]. Умовно кажучи, можливі такі дві моделі суб'єктивної сторони вказаного діяння: 1) винна особа незаконно збирає відомості, що становлять банківську таємницю, маючи намір їх розголосити або використати іншим чином, і бажає завдання істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності; 2) винна особа незаконно збирає відомості, що становлять банківську таємницю,

бажаючи їх розголосити або використати іншим чином, і при цьому свідомо припускає або байдуже ставиться до можливого спричинення істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності.

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 232 КК України, сконструйована таким чином: «Умисне розголошення... якщо воно вчинене з корисливих або інших особистих мотивів...». Це означає, що обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони, яку необхідно встановити при кваліфікації злочину, є корисливий або інший особистий мотив розголошення відомостей, які становлять банківську таємницю.

Відповідно до положень п. 8 постанови Пленуму Верховного Суду України № 1 від 1 квітня 1994 р. «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я людини», злочин вважається вчиненим із корисливих мотивів, коли винний бажав одержати у зв'язку з цим матеріальні блага для себе або інших осіб (заволодіти грошима, коштовностями, цінними паперами, майном), одержати чи зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат чи обов'язків (одержати спадщину, позбавитися боргу, звільнитися від платежу тощо) або досягти іншої матеріальної вигоди.

У дореволюційній російській літературі мотиви поділяли на дві групи: 1) піднесені або взагалі гідні уваги; 2) низькі і гідні осуду [6, с. 218]. Пізніше було запропоновано поділ мотивів злочину на 1) низькі; 2) суспільно нейтральні; та 3) суспільно позитивні [9, с. 12].

О.Е. Радутний зробив відповідну класифікацію некорисливих мотивів у злочинах проти комерційної таємниці, яка із деякими зауваженнями може бути застосована також при кваліфікації злочинів проти банківської таємниці [10, с. 159-160]: 1) низькі мотиви – помста, боягузтво, заздрість, хвастощі, кар'єризм тощо; 2) суспільно нейтральні – особисті мотиви, які позбавлені низького змісту, – образа, захопленість, матеріальна зацікавленість, яка позбавлена ознак користі; 3) суспільно позитивні – помилково сприйняті інтереси територіальної або релігійної громади, а рівно якої-небудь організації; прагнення перевиконати покладені обов'язки; науковий інтерес; сімейні і родинні почуття.

Важко погодитись із віднесенням боягузства до низьких особистих мотивів, отже, в умовах тиску на особу кваліфікація розголошення як злочину буде покладенням надмірного тягаря на неї. Автор не пояснює, що він має на увазі під матеріальною зацікавленістю, яка позбавлена ознак користі, і за якими ознаками вона відрізняється від користі. На наш погляд, будь-яка матеріальна зацікавленість, яка спонукає винного до розголошення банківської таємниці, має визначатись як корисливий мотив. Ми також вважаємо, що науковий інтерес не може бути мотивом розголошення банківської таємниці, на відміну від комерційної.

Крім того, виникають сумніви в доцільності такої класифікації. Якщо відповідно до ч. 2 ст. 66 КК України суспільно позитивний мотив може бути розцінений судом як обставина, що пом'якшує покарання, як бути із суспільно нейтральним мотивом? Отже, якщо він не дає підстав для пом'якшення покарання, фактично нівелюється різниця між суспільно шкідливим і суспільно нейтраль-

ним мотивом, що не відповідає принципу диференціації покарання. До того ж такий підхід виявляється невідповідним конституційному принципу, згідно з яким людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. На наш погляд, доцільно було б поділяти мотиви на низькі та такі, що не мають низького характеру.

О.В. Бараєва серед некорисливих мотивів розголошення банківської таємниці називає: помсту, заздрість, ненависть, страх перед викриттям, інші мотиви, які охоплюються поняттям «особиста зацікавленість» [11, с. 141].

Для зображення якомога більш повної картини різноманітних мотивів незаконного розголошення інформації наведемо такі, як [12, с. 16-17]: страх за себе або близьких; фактор болю під час фізичного впливу; статева емоційність; внутрішній авантюризм; особисті рахунки з державною системою або організацією; особисті рахунки з конкретними особами; націоналізм; релігійні почуття; корпоративна (кланова) солідарність; підсвідома потреба в почутті самоповаги; підлесливість тощо.

Очевидно, що повністю перелічити мотиви поведінки людини не можливо і навряд чи необхідно. Визначення в кожному конкретному випадку, яким саме був мотив вчинення злочину, слід залишити на розсуд суду, який на підставі внутрішнього переконання, життєвого досвіду суддів матиме змогу визначити, чи заслуговує винний на пом'якшення покарання у даному разі чи ні.

Таким чином, вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 231, 232 КК України, можливо як з прямим, так і непрямим умислом. Мета як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 231 КК України, вказує на прагнення винної особи досягнути результату у вигляді розголошення або іншого використання відомостей, що становлять банківську таємницю. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 232 КК України, окрім вини, виступає корисливий, або інший особистий мотив – низький (суспільно небезпечний) або такий, що не має низького характеру. Останній може бути на підставі ст. 66 КК України розцінений судом як обставина, що пом'якшує покарання.

Література

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Атіка, 2005. – 1064 с.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доп. / відп. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2005. – 848 с.
3. Рапог А.И. Вина и квалификация преступлений. – М., 1982. – 63 с.
4. Словарь иностранных слов. – 14-е изд., испр. – М.: Рус. яз., 1987. – 608 с.
5. Кримінальне право України: Загальна частина : Підручник / За ред. І.М. Мельника, В.А. Климента. 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Юридична думка, 2004. – 352 с.
6. Уголовное право. Общая часть : учеб. для вузов / отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. – М.: Издательская группа Инфра-М-Норма, 1997. – 516 с.
7. Кримінальне право України: Загальна частина : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.; Харків: Юринком Інтер – Право, 2003. – 416 с.
8. Харламова О.С. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з відомостями, що становлять комерційну або банківську таємницю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. – К., 2007. – 20 с.

9. Дагель П.С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. – 243 с.
10. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів) : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 204 с.
11. Бараева О.В. Банковская тайна в уголовном праве : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ин-т междунар. права и экономики им. А.С. Грибоедова. – М., 2004. – 182 с.
12. Ронин Р. Своя разведка: способы вербовки агентуры, методы проникновения в психику, форсированное воздействие на личность, технические средства скрытого наблюдения и съема информации : практ. пособие. – Минск: Харвест, 1999. – 386 с.

Анотація

Тітомер Є.В. Суб'єктивна сторона злочинів, передбачених ст.ст. 231, 232 КК України. – Стаття.

У статті аналізується суб'єктивна сторона, зокрема проблеми мотиву і мети, у злочинах проти банківської таємниці, що закріплені у ст.ст. 231, 232 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: банківська таємниця, мотив, мета, суб'єктивна сторона.

Summary

Titomer E.V. Subjective side of crimes according to the articles 231, 232 of Criminal Code of Ukraine. – Article.

In this article the author analyzed the subjective side and problems of motive and purpose of the crimes against bank secret which are fixed in articles 231, 232 of Criminal codes of Ukraine is analyzed.

Key words: banking secrecy, motive, objective, subjective side.

УДК 343346.1/5(477)

В.В. Ємельяненко

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАННЯ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ТА БЛИЗЬКИХ РОДИЧІВ ВЛАСНИКА ЧИ КОРИСТУВАЧА ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ СУБ'ЄКТАМИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 289 КК УКРАЇНИ

У теорії кримінального права достатньо дискусійним є питання про визнання чи невизнання членів сім'ї та близьких родичів власника або користувача транспортного засобу суб'єктами злочину, передбаченого ст. 289 КК України (незаконне заволодіння транспортним засобом).

Більшість вчених вважає, що ці особи не повинні відповідати за незаконне заволодіння транспортним засобом з іншою метою, ніж мета обернення його на користь винного або інших осіб [1, с. 142; 2, с. 104; 3, с. 47; 4, с. 47-48]. Аргументується таке положення тим, що «згадані особи виходять у своїй поведінці з дійсного або передбачуваного права на користування транспортним засобом» [5, с. 111], «передбачається, що вони вправі ним користуватися»